

Dr. Varga Norbert

Kartelljog története

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen
készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

A KURZUS ALAPADATAI

A tárgy jellege kollokviummal záródó előadás

Tagozat FK1801-17, FKÜ1801

Tárgyfelelős tanszék SZTE Állam- és Jogtudományi Kar
Magyar Jogtörténeti Tanszék

Oktatók Dr. Varga Norbert
egyetemi docens

Elérhetőség 6721 Szeged, Bocskai u. 10-12. 2. emelet 43. szoba
Tel/Fax: (62) 544-412
E-mail: vargan@juris.u-szeged.hu

Tantárgyi kreditpontok 2

Követelmények az adott tantárgy követelményei a tantárgy coospace színterén

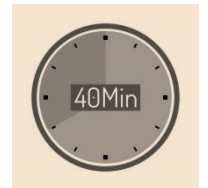
A TANANYAG ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ JAVASOLT MÓDSZERTAN

1. Olvassa el a tantárgy alapadatait.
2. Ismerje meg a tantárgy követelményrendszerét.
3. Figyelmesen olvassa el az olvasóleckét.

Az olvasólecke feldolgozásához szükséges idő: kb. 35-40 perc

4. Az olvasólecke elsajátítását segíti a hozzátartozó videólecke.
5. A tananyag elsajátításához segítséget nyújt az ajánlott irodalom.
6. Válaszoljon az önellenőrző kérdésekre.

7. Amennyiben további segítségre van szüksége a tananyag megértéséhez, akkor jelezze a tantárgy oktatójának.

Kodifikációs előzmények II.

I. A minisztertanácsi előterjesztések

A minisztertanács 1929. április 5-én határozta el a javaslat elkészítését. A minisztertanács úgy határozott, hogy felkéri az igazságügyi és a kereskedelemügyi minisztert,

„hogy a kartelek szabályozása tárgyában egy törvényjavaslatot készítsenek és ezen törvényjavaslatot bocsássák azután előzetesen a kereskedelemügyi miniszter úr által összehívandó ankét elé.”
(Minisztertanácsi jegyzőkönyv. 1925. szeptember 05. 12. pont. Forrás: <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 30.)

A kartellek szabályozásnak szükségessége szintén felmerült a minisztertanács 1929. április 5-én tartott ülésén is, ahol az igazságügyi miniszter megbízást kapott a kartelltörvény elkészítésére, a közgazdasági miniszter pedig a kodifikációs anyag összegyűjtésére.

II. A Magyar Jogászegylet véleménye a kartellek kapcsán

A kartelltörvény elfogadását jelentős szakmai vita előzte meg. A Magyar Jogászegylet Gazdaságjogi Intézetének 1929 májusában tartott ülésén a kartellkérdés szabályozása kapcsán báró Korányi Frigyes a következő szavakkal jellemezte a kialakult helyzetet.

„Ebben a háború utáni zűrzavarban higgadt elmével, teljes tisztánlátással szétbontani az okoknak s okozatoknak szövevényeit; felismerni a gazdasági élet egyes funkcióinak vagy egyes üzleti kombinációknak valóságos kihatásait, a szabályozás szükségességét s helyes mértékét, a törvényhozói vagy kormányzati belenyúlás valódi előnyeit vagy veszélyeit: csak a gyakorlati élet legkiválóbb ismerőinek s aktív tényezőinek hozzászólásával lehet.” (A kartel, A magyar Jogászegylet Gazdaságjogi Intézetének 1929. évi május hó 8-án, 14-én és 16-án tartott vitája, Magyar Jogászegylet, Budapest, 1930. 4. p.)

Mi is a kartellkérdés? Gazdasági vagy jogi probléma, vagy mindkettő? A szabályozás szükségességét megértjük, ha e kérdésekre választ találunk.

Kuncz Ödön véleménye szerint a kartell elsősorban gazdaságpolitikai probléma, a jognak csak a gazdaságpolitikai célok eléréséhez szükséges legmegfelelőbb eszközöket kell kiválasztania. Álláspontját a következőképpen fogalmazta meg:

„más feladatot nem tűzhetünk magunk elé, minthogy a gazdasági élet kimeríthetetlen fantáziájának ezt a nálunk még gyermekkorát élő reményteljes újszülöttjét minden különösebb baj és zökkenő nélkül bocsátsák be az alkotmány sáncai közé”. (A kartel, 1930. 19. p.)

A szabad verseny jelentős korlátozáson ment keresztül, amelynek következtében az állam feladata, hogy a közérdek védelme érdekében mindent megtegyen, a szerződési- és versenyszabadság érdekében hatékonyan fellépjen. A kodifikáció során először is azt kellett eldönteni, hogy a kartellek szabályozásához, hogyan viszonyul a jogalkotó. A kartellekre lehet úgy

is tekinteni, hogy azok a gazdasági élet konszolidációját és fejlődését akadályozó szerveződések, ami azt eredményezné, hogy a magyar szabályozás követte volna a kanadai vagy észak-amerikai kartellelles irányzatot és a régi magyar bírói gyakorlatot, ami alapján a kartellmozgalmat fel kell számolni. Ezzel szemben a törvényjavaslat esetében lehetőség volt annak az álláspontnak az elfogadására, hogy a kartell a korabeli gazdasági helyzetben szükséges, sőt egyenesen nélkülözhetetlen jogi eszköz az árak megfelelő szinten tartása érdekében.

Felmerült a kérdés, hogy kell-e ennek az új gazdasági-jogi jelenségnek külön jogi formát adni? A magyar kartellproblémát külön törvényben kell-e rendezni, szükséges-e az egységes jogi szabályozás, vagy elégséges a bírói gyakorlatra bízni a probléma megoldását az érvényben lévő jogszabályok (pl. uzsora: 1920:V. tc., tisztességtelen verseny: 1923:V. tc.), az általános magánjog és a kereskedelmi jog szabályai alapján. A bíróságoknak e feladatára utal az MTJ 6. §-a is, amikor kimondja, hogy

„olyan jogkérdésekben, amelyeket törvény nem rendez, a bíróságok a hazai jog szellemének, a jog általános elveinek és tudomány megállapításainak figyelembevételével határoz.” (A kartel, 1930. 33. p.)

Felmerült a vita során továbbá az is, hogy az állami beavatkozás milyen mértékű legyen a magánjogba, ami még alkalmas, hogy a kartellek monopolisztikus helyzetéből adódóan kialakított

árdiktatúrával szemben a fogyasztókat hatékonyan védje. A kartelltörvény elfogadása előtt a bíróságok igyekeztek oltalmat biztosítani a fogyasztóknak, azáltal, hogy, ha egy kartellszerződés kapcsán a jóerkölcsbe ütköző magatartás felmerült, akkor azt megsemmisítette. Ez tükröződött vissza a kartelltörvény javaslatában is, amely részben az ún. kartellfelügyeleti szervek rendszeréről rendelkezett.

III. A kartelljog előzményei a korabeli jogszabályokban

A kartelljog kodifikációja kapcsán meg kell említeni azokat a jogszabályokat, amelyek tartalmaztak olyan rendelkezéseket, amelyek a kartellszabályozás előzményeinek tekinthetők. Ilyen volt az 1879. évi kihágási törvény, amelynek 128. §-a a tulajdon elleni kihágások körében tilalmazta a nyilvános árverésen történő összebeszéléseket.

1879:XL. tc. 128. § „A ki összebeszélés, a nyereségben való osztozás vagy más jutalom vagy előny ígérete által, a nyilvános árverés eredményének megghiusítására vagy csökkentésére működik, úgyszintén, a ki ilyen célból nyereségi részt, jutalmat vagy előnyt elfogad: két hónapig terjedhető elzárással és háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.”

Az 1884. évi ipartörvény 162. §-ában lehetett felfedezni, ami egyrészt a munkásokat védte attól, hogy az iparosok összebeszélése miatt kedvezőtlenebb munkafeltételek és munkabérek elfogadására kényszerüljenek, másrészt az iparosokat a munkások, illetve a segédek munkaszüneteltetése és bérmozgalma, a sztrájk ellen. Az ipartörvény 53. §-ában azonban már kifejezett árszabályozást találhatunk a marhahús kapcsán.

1884:XVII. tc. 162. § „Összebeszélések, melyekkel az iparosok azt célozzák, hogy üzletük félbeszakítása, vagy a munkások, illetőleg segédek elbocsátása által, ezeknek terhesebb munkafeltételeket szabjanak, különösen azoknak bérüket leszállítsák; vagy melyekkel a munkások, illetőleg segédek oda törekszenek, hogy közös munkaszünetelés által a munkaadókat magasabb bér megadására kényszerítsék, s általában tőlük jobb munkafeltételeket csikarjanak ki; úgyszintén mindazon egyezmények, melyek által azoknak támogatása céloztatik, a kik az érintett összebeszélések mellett

megmaradnak, vagy azoknak károsítása, a kik azokkal szakítanak, jogérvénnyel nem bírnak.”

A 1875:XXXVII. tc. 179. §-a kimondta, hogy melyek azok az ügyek, amelyekben a részvénytársaság közgyűlése határoz:

„oly cartell-szerződések megkötése, melyek minden társasági ügyletnek közös haszonra vezetését célozzák”.

IV. Javaslatok és tervezetek a kartelljog kodifikációja kapcsán

Hegedűs Sándor kereskedelemügyi miniszter 1900-ban Ráth Zoltán kassai jogakadémiai tanárt bízta meg egy tanulmány elkészítésével a kartellek szabályozása kapcsán, amelynek célja a jövőbeli kodifikáció előmozdítása volt. A tanulmány első része elméleti és történeti megalapozását jelentette a témának.

A kartelljog szabályozásának következő lépése, hogy Mandel Pál elkészített egy törvényjavaslatot a századfordulón, amelyre a későbbi kartelltörvény indokolása is hivatkozik. A törvényjavaslat tényleges szövegét követően Mandel Pál külön is foglalkozott a szabályozás irányelveivel és a kartellek általános bemutatásával. A javaslat alapelvei voltak: a szerződéskötési szabadság, a kormányzati ellenőrzés, a kártérítés és a magánjogi elvek és szabályok alkalmazása a kartelljogban.

V. A kartelltörvény országgyűlési vitája

A gazdasági versenyt szabályzó megállapodásokról szóló ún. kartelltörvény miniszteri indokolása kiemelte, hogy a törvény megalkotása azért szükséges, mert az

„életviszonyok változása, a gazdasági életben pedig különösen a termelés és a közlekedés technikájának fejlődése, valamint a fogyasztás arányainak a változása minduntalan szükségessé teszi, hogy a szabadság és szervezettség viszonya a változott körülményekhez képest átalakuljon.” (Általános indokolás, Melléklet az 507. sz. irományhoz, 229. p.)

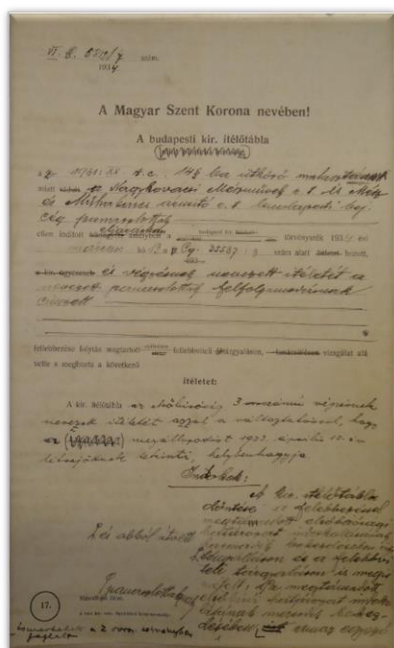
A gazdasági versenyt szabályzó megállapodásokról szóló javaslatot 1931. január 23-án terjesztette a tisztelet Ház elé Csák Károly előadó, miután azt az igazságügyi, valamint a közgazdasági és közlekedésügyi bizottság letárgyalta. A következő ülésnapon kezdődött meg az a vita, ahol az előadó részletesen bemutatta, hogy miért is kell szabályozni a kartellizációt. Véleménye szerint a kartellkérdés elsősorban gazdasági probléma. A gazdasági alapelveket kell meghatározni, amelyet követően a jogász feladata a jogi eszköz- és normarendszer felállítása.

Ezt „a javaslatot – sajtóban és általában – kartelljavaslatnak mondják. Ez az elnevezés tulajdonképpen nem fedi a javaslat tartalmát, sem pedig célkitűzését. Sokkal jobban fedi azt a hivatalos cím, mert hiszen a törvényjavaslat a kartellkérdést megoldani nem akarja, nem is tudja. Természetesen foglalkoznia kell azonban előkérdésként az egész kartelltendenciával, úgyszólván a közgazdasági élet minden jelenségével.” (Csák Károly előadó beszéde: OKN, 44. p.)

Feladat:

Az kartelltörvény országgyűlési vitáját olvassa el: Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója, 33. kötet, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1931. www.ogyk.hu

A következő előadásra készítsen ez alapján egy pár perces összefoglaló prezentációt.

VI. A bíróságok jogfejlesztő szerepe

Az átfogó jogi szabályozás hiánya azt eredményezte, hogy a kartellek 19. és 20. századi megítélésében a bíróságoknak jelentős szerep jutott.

„Kétségtelen, hogy a judikaturának ez a része meglehetősen általánosságban van tartva és nagyon elhanyagolt jogterület, ami egyébként érthető; még pedig azért, mert kartellügyekben a bíróságoknak nagyon kevés alkalmuk volt állást foglalni.” DOBROVICS, 1934. 15. p.

A bíróságoknak a felek meghallgatása mellett szükség lett volna, hogy a kormányzati hatalom olyan testületet, vagy hatóságot állítson fel, amely szakvéleményével hozzájárul a peres ügyek hatékonyabb és szakszerűbb befejezéséhez. A kartelltörvény elfogadását megelőzően a bíróságok általában arról döntöttek, hogy a megtámadott kartellszerződések érvényesek vagy érvénytelenek, és tették ezt törvényi szabályozás hiányában a magánjog általános elvei alapján.

Az állam rendkívüli szigorral lépett fel a gazdasági életben jelentkező visszaélésekkel, a tisztességtelen versennyel szemben. A háború és az azt követő gazdasági viszonyok az egyéni érdekeket háttérbe szorították. Ami eddig szabad volt, az a háborút követően tiltott lett, amelynek következtében sorra alkották meg azokat a

törvényeket (árdrágítás, tisztességtelen verseny, kartelljog), amelyek által biztosítani kívánták a gazdasági élet tisztaságát és a fogyasztók védelmét. A kartelljog kodifikálásának legfontosabb célja a gazdasági hatalommal történő visszaélések megakadályozása volt.

VII. A magyar szabályozás európai gyökerei

A kartelljog európai kodifikációja szorosan összefüggött a szabadverseny és a gazdasági szabadság kialakulásával, ami elindította a cégek gazdasági szervezkedését és annak jogi szabályozását a 19. században. A törvénykezésnek kellett először reagálni és választ találni a cégek tisztességtelen magatartásaival szemben.

A kartellkérdés szabályozásának megváltozása szoros kapcsolatban állt a termelés és a fogyasztás racionalizálásával. A gazdasági élet szükségszerű velejárójának tekintették a kartelleket, nem lehetett a mindennapi kereskedelmi életből kikapcsolni, likvidálni őket, amelynek következtében az európai országok arra törekedtek, hogy megfelelő módon szabályozzák a gazdasági élet új intézményeit.

„Már alig van ország, melynek törvényhozása a korlátlan versenyszabadság régi eszméjét követve, a kartelekkel szemben a teljes negáció álláspontjára helyezkednék. A kartelek, kartel mivoltuknál fogva, már nem tartoznak a föltétlenül jóerkölcsbe ütköző alakulatok közé, már csaknem minden ország törvényhozása és bírói gyakorlata azt az álláspontot foglalja el, hogy a kartelek a termelés és a forgalom megszervezése körül nagy szolgáltatásokat tehetnek és különösen a termelés szabályozásával (korlátozásával) egyes termelési ágak összeomlását akadályozhatják meg.” (Kőházi Endre: Külföldi karteltörvények, in: Dobrovics Károly – Kőházi Endre: Kartel, árelemzés, külföldi törvények, Monopol Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1938. 14. p.)

A témához kapcsolódóan szükséges az európai kitekintés, jelen fejezetben a magyar kodifikáció megértését segítő és arra hatást gyakorló osztrák és német szabályozást kívánok röviden ismertetni.

Ausztriával való közjogi kapcsolatunk miatt is fontos, hogy foglalkozzunk az osztrák kartelljog fejlődésével. A 19. században már felmerült annak a gondolata, hogy a versenyjog vonatkozásában jogszabályt kellene elfogadni Ausztriában. Az 1870. április 7-én elfogadott Koalitionsgezetz-ben a kartellek magánjogi érvénytelenségét szabályozták, ami egyébként módosította

az 1803. évi büntetőtörvénykönyvnek a közösséget károsító megállapodásokra vonatkozó rendelkezéseit.

A kartellekkel kapcsolatos kritikus helyzetre hívta fel a figyelmet Friedrich Kleinwächter osztrák közgazdász is. A szükség gyermekeinek (Kinder der Not), vagyis a kartellek közgazdasági hatásait vizsgálta. Ezt követően Adolf Menzel osztrák jogtudós volt az, aki megfogalmazta, hogy a kartellek milyen hatást gyakorolnak a gazdaságra, amelynek eredményeként 1897-re elkészítette javaslatát. A javaslat a kartellek felügyeletét miniszteriális úton kívánta elsősorban megvalósítani, amelyből azonban nem lett törvény.

„Az osztrák kormány tehát még a legújabb időben is hivatalos álláspontjának azt vallotta, hogy az 1870. évi Koalitions-gesetz egyuttal kartelltörvény jellegével bír ugyan, de ez csak korlátozott körben érvényesíthető a kartellek ellen.” (BAUMGARTNER NÁNDOR - MESZLÉNY ARTUR: *Kartellek, trustök, keletkezésük – fejlődésük – helyzetük a gazdasági és jogrendszerben*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1906. 311. p.)

Az osztrák kartellmozgalom jelentős hatást gyakorolt a századforduló körüli német kartelljogi szabályozás alakulására. Itt nem találhatunk büntetőjogi rendelkezéseket a kartellek vonatkozásában. A bíróságok (pl. Reichsgericht) foglalkoztak az iparszabadság és szerződési szabadság vonatkozásában a kartellkérdéssel először. Robert Liefmann volt az, aki a kartellek helyzetét gazdasági szempontból értékelte, különös tekintettel a versenyszabadság érvényesülésére. Az első európai kartelljogszabály az 1923. november 2-án kiadott német kartellrendelet volt, ami számos európai, többek között a magyar kartelljog megalkotása során is figyelembe vettek. A rendeletben meghatározásra került, hogy mi is a kartell és milyen esetben semmis a kartellszerződés, mikor veszélyeztette a kartell működése a közjót és a közgazdaság érdekét. Azt is rögzítették a rendeletben, hogy milyen szerepe volt a birodalmi gazdasági miniszternek a kartellek felügyelete kapcsán. A rendelet felállította a

legfontosabb kartellfelügyeleti szervet a Kartelbírószágot és szabályozta össetételének és eljárásának alapjait.

Ezt követően 1930. július 26-án fogadták el a kartellszükségrendeletet a gazdaságellenes árkötések megakadályozása tárgyában. Az 1933. évi ún. kényszerkartelltörvény a német gazdasági miniszternek megadta a lehetőséget, hogy a közérdek mérlegelése mellett a vállalatokat kartellbe tömöríthesse, a tagok jogait és kötelezettségeit szabályozhassa. A miniszter felügyeleti jogkörét is pontosan meghatározták.

ÖNELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Mutassa be a magyar kodifikáció állomásait?
2. Melyek voltak a legfontosabb tervezetek?
3. Mi volt a Magyar Jogászegylet véleményének lényege?
4. Miért játszottak fontos szerepet a bíróságok a kartelljog kodifikációjában?
5. Mely országok kartelljoga volt hatással a magyar jogfejlődésre?

KÖTELEZŐ TANANYAG

-- az előadásokon elhangzottak

AJÁNLOTT IRODALOM

SZILÁGYI PÁL - TÓTH ANDRÁS: *A kartellszabályozás történeti fejlődése*, Versenytükr, Különszám II., (12) 2016.

STIPTA ISTVÁN: *A gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931. évi XX. tc. hazai előzményei*, Versenytükr, Különszám II., (12) 2016.

